

УДК 347.4

В.В. Надьон,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ СУБ'ЄКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО ОБОВ'ЯЗКУ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Анотація. У статті приділена увага характерним ознакам суб'єктивного цивільного обов'язку, які відрізняють суб'єктивний обов'язок від суб'єктивного права, а в певних випадках, навпаки підкреслюють їх кореляційний зв'язок.

Ключові слова: суб'єктивне право, суб'єктивний обов'язок, кореляційний зв'язок, правовідносини, релевантність, належність.

Постановка проблеми. У теорії права постійно ведуться дискусії з приводу виникнення суб'єктивного обов'язку та суб'єктивного права, ученими ставиться питання, що виникло спочатку право чи обов'язок, або вони виникли одночасно; а також спільні та відмінні риси прав і обов'язків. Дана проблема поставлена за основу в даній статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Окремі питання суб'єктивного права та суб'єктивного обов'язку досліджували С.С. Алексєєв, С.М. Братусь, Ю.С. Гамбаров, В.С. Єм, Р.Р. Карімов, Г.В. Мальцев, В.В. Надьон, С.О. Погрібний, Л.Й. Петражицький, Є.М. Хохлова та ін. Незважаючи на це, визначена проблема є нерозкритою як в теорії, так і в цивільному праві.

Таким чином, **мета** статті проаналізувати визначені категорії, їх спільні та відмінні риси через характерні ознаки суб'єктивного цивільного обов'язку.

Виклад основного матеріалу.

Перед аналізом цієї проблеми, слід зазначити, що саме з періоду існування первісного суспільства зародилася категорія обов'язку, яка є основоположною умовою нинішніх правовідносин. Саме через категорію обов'язку була сприйнята й категорія прав.

Враховуючи всі зміни, що відбуваються у суспільстві, Ю.С. Гамбаров зауважує, що "якби всякий закон приносив із собою на першому плані обов'язки — то де було б дихати людині в галузі права? Якби всюди панував обов'язок, то де ж було б право? Слід пам'ятати, що часам, в яких обов'язок переважав над правом, передували у здорових народів вибухи революції" [1, с. 388]. Із цього випливає, що з розвитком суспільства люди стали розуміти, що відносини не можуть будуватися виключно на обов'язках, люди повинні мати права, реалізовувати їх, захищати, а разом з правами виконувати покладені на них обов'язки. Тобто

“право” — “обов’язок” необхідно розуміти в більш позитивному аспекті в суспільстві, ніж виключно обов’язок. Саме на цих підставах ґрунтується початок розвитку правовідносин.

Слід розрізняти об’єктивне та суб’єктивне значення обов’язку.

Так, *обов’язки в об’єктивному значенні* відображають загальну міру належної поведінки, котра закріплена в нормативно-правових актах та є засобом забезпечення прав і свобод людини, що підтримується при необхідності примусовими заходами. Обов’язки, що містяться в нормативно-регулятивних засобах об’єктивного права, виявляють носія (суб’єкта) після настання конкретних життєвих обставин (юридичних фактів), які є підставами виникнення правовідносин. У такому випадку обов’язок проявляє себе як суб’єктивний. У правовій науці *під суб’єктивним обов’язком* прийнято розуміти міру належної поведінки конкретної особи у правовідносинах.

Юридичні ознаки, які характеризують суб’єктивний обов’язок, мають широкий спектр.

1. *Обов’язок є одним із складових об’єктивного (позитивного) права.* Зовнішньою формою закріплення суб’єктивного обов’язку як частини об’єктивного права є такі джерела, як нормативно-правовий акт, правовий звичай та договір. Внутрішньою ж формою є нормативно-регулятивні засоби (зобов’язальні та нормативні узагальнення) [2, с. 77], запропоновані персонально невизначеному колу осіб, які не “приурочені” до конкретного суб’єкта та виступають як рівний, однаковий обсяг для всіх та кожного, хто опиняється у сфері її дії. Під юридичним обов’язком М.М. Коркунов розуміє вимоги, які впливають з чужого права, дотри-

мання встановлених юридичними нормами меж інтересів, що збігаються. Обов’язок визначає загальний напрям впливу на всіх суб’єктів, діє постійно аж до скасування або зміни джерела, в якому він міститься. Таким чином проявляється органічна єдність двох підсистем: обов’язку як частини об’єктивного права, який не може бути реалізований інакше як через суб’єктивну поведінку, і обов’язок, який не може виконуватися без опори на належну поведінку, що втілена в правовій формі. У цьому полягає діалектика їх взаємозв’язку, неможливість існування одне без одного, поза взаємною кореляцією.

2. *Підставою виникнення, зміни та припинення суб’єктивного обов’язку виступають:* норми права, юридичний факт, рішення суду (ст. 11 ЦК України). Конкретна життєва обставина, з якою право пов’язує виникнення, зміну або припинення правовідносин, запускає весь юридичний механізм покладання на суб’єкта відповідного обов’язку, що є відправною точкою їх виникнення.

3. *Обов’язок виникає у зв’язку з індивідуалізацією (конкретизацією), вольовою та свідомою діяльністю суб’єктів правовідносин.* Конкретність суб’єктивного обов’язку має на увазі в першу чергу певного суб’єкта, який наділений правоздатністю, дієздатністю та деліктоздатністю. Обов’язки мають суб’єктивний характер, тобто покладаються на певних осіб та певною мірою залежать від їх волі та свідомості, головним чином у плані їх реалізації. Воля учасника правових відносин проявляється в меті, інтересі, характері вчинених дій або прояві його бездіяльності [3, с. 35].

Обов’язок покладається на конкретну зобов’язану особу у відпо-

відних правовідносинах. У будь-яких правовідносинах одна з двох сторін або управомочена, або зобов'язана. Як тільки один із суб'єктів вступає у правові відносини з іншим, виникають і самі правовідносини. Правомочність та обов'язок — суть двох сторін та визнаються елементом правовідносин. Л.Й. Петражицький зазначав, що вчення про правовідносини має в науці подвійний та непевний характер. З одного боку, у правовідносинах розрізняють як елементи прав та обов'язків, так і різні їх поєднання (наприклад, права кредитора та обов'язки боржника юристи на кожному кроці називають правовідносинами (борговими правовідносинами тощо)); з другого боку, правовідносини ототожнюються з життєвими або життєво-побутовими відносинами (Lebensverhältnisse). Право регулює не тільки ставлення людей до людей, а й ставлення людей до речей [4, с. 277-278]. Взаємодія суб'єктів відображає природний процес, спрямований на реалізацію цілей та завдань, поставлених суб'єктами при вступі у відносини. Невиконання суб'єктивного обов'язку тягне за собою зміну суб'єктивного права управомоченого, тобто обов'язок є невід'ємним елементом цієї взаємодії. У виняткових випадках у законі передбачається, що нездійснення певного права чи невиконання обов'язку призводить до їх припинення [5, с. 7]. Йдеться про преклюзивний строк. Таким чином, зміна (припинення) суб'єктивного права призводить до зміни (припинення) обов'язку. Так, наприклад, у ч. 4 ст. 559 ЦК зазначено правило, що порука припиняється після закінчення строку, встановленого в договорі поруки. У разі, якщо такий строк не встановлено, порука припиняється, коли кредитор протягом шести місяців

від дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя. Якщо строк основного зобов'язання не встановлений або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя протягом одного року від дня укладення договору поруки. На думку Я.М. Романюка, аналіз ч. 4 ст. 559 ЦК дає підстави для висновку, що строк дії поруки (будь-який, зазначений у цій нормі) не є строком захисту порушеного права (позовною давністю). Це строк існування суб'єктивного права кредитора й суб'єктивного обов'язку поручителя, після закінчення якого вони припиняються [6, с. 9].

Отже, неможливе існування суб'єктивного права та обов'язку без взаємної кореляції (взаємодії).

4. *Обов'язок відтворює належну поведінку суб'єктів правовідносин.* Ця ознака передусім відрізняє суб'єктивний обов'язок від суб'єктивного права. Належна поведінка характеризує сутність обов'язку, виступаючи, таким чином, її системоутворюючою ланкою. Тому категорія належної поведінки пріоритетна в розумінні обов'язку.

Сутність цієї ознаки полягає у безумовності та категоричності вимог слідувати запропонованій поведінці (не виключаючи, звичайно, можливості вибору для зобов'язаної особи варіантів належної поведінки, коли останні надаються). Так, С.С. Алексєєв указував, що термін “обов'язок” іноді означає лише той передбачений законом варіант поведінки, при якому закономірно виникають бажані для особи правові наслідки. У такому значенні термін “обов'язок” вживається в цивільно-процесуальному законодавстві, коли вказується на обов'язок

кожної сторони в процесі доводити ті обставини, на які вона посилається для обґрунтування своїх вимог та заперечень. Аналогічний характер має обов'язок у цивільному законодавстві, коли, наприклад, на сторони договірною зобов'язання покладається обов'язок укласти договір у встановленій законом формі. Так, відповідно до ч. 2 ст. 828 ЦК України договір позички між юридичними особами, а також між юридичною та фізичною особою повинен укладатися у письмовій формі; водночас згідно з ч. 1 ст. 828 ЦК України договір позички речі побутового призначення між фізичними особами може бути укладений і в усній формі. При вказівці на такі обов'язки законодавець, ймовірно, визначає можливості суб'єктів задовольнити свої потреби, використовуючи певну процедуру. Категорія "належне" підкреслює лише одну сторону обов'язку, так би мовити його зовнішню ознаку — "веління" має бути виконане. Ця якість обов'язку є похідною від норми права (адже будь-яка норма повинна бути виконана). Але обов'язок у внутрішньому змісті — не норма, а закріплена в нормі права вимога дотримання певної поведінки. Таким чином, "належне" не виражає внутрішнього змісту обов'язку та не дозволяє відмежовувати його від норми, у якій воно фіксується [7, с. 137]. Як вказує В.М. Шафіров, належне — це те, що обов'язково має відбутися в конкретних умовах, а саме — вимога юридичних норм під загрозою примусу повинна бути виконана [8, с. 102-103]. При цьому Р.Р. Карімов відмічає, що "повинність" як структурний компонент юридичного обов'язку характеризується такими ознаками: а) повинність — це завжди самоздійснення можливостей людини, перехід повинності в належну

поведінку, це елемент зовнішнього примусу як умова та міра особистої відповідальності людини; б) повинність розглядається не як обов'язок, а як передусім моральна готовність особи до покладання на себе певної відповідальності; в) повинність набуває зовнішньої юридичної форми як державний припис, який необхідно виконати за певних обставин; г) повинність можна визначити як тільки потенційну дію, як готовність здійснити те, з чим особистість вже внутрішньо погодилася, та виконати те, з чим вона не згодна, під загрозою державного примусу; д) повинність не пов'язується з необхідністю поведінки; е) повинність як структурний компонент юридичного обов'язку покликана виражати не сутність, а зміст юридичного обов'язку [9, с. 56, 75-77].

Отже, категорія "належне" має місце не лише в нормах права, але й у правовідносинах. Єдина відмінність у такому випадку буде у суб'єктах, зобов'язаних реалізувати належну поведінку. Наприклад, Л.І. Глухарьова розрізняє насамперед: а) обов'язки суб'єкта відносно себе; б) обов'язки суб'єкта щодо інших суб'єктів; в) обов'язки суб'єктів щодо держави; г) обов'язки держави щодо самих суб'єктів [10, с. 26, 27]. Таким чином, обов'язок — це те, що повинно бути виконано. На людині лежать обов'язки перед самим собою (особистий), обов'язок до ближнього, ще державний або цивільний і, нарешті, духовний.

5. *Обов'язок характеризується необхідною поведінкою суб'єктів правовідносин. Необхідність відображає об'єктивно обумовлену немінучість, вимушеність, обов'язковість для кожної людини перебувати у чіткій відповідності із закономірностями розвитку навколишньої дійсності, вимо-*

гами правових, моральних та інших соціальних норм узгоджувати свої особисті бажання та прагнення з інтересами суспільства, в якому вона живе, підпорядковуватись голосу розуму, громадянської совісті, справедливості тощо [11, с. 273]. Необхідність поведінки є основною (центральною) характеристикою обов'язку [2, с. 74, 77]. Г.В. Мальцев характеризує обов'язок як можливість здійснення дій, протилежних тим, які забороняються, можливість задоволення не тільки інтересів управомоченої особи, а й своїх власних. Він виділяє такі прояви можливої поведінки зобов'язаної особи: активність зобов'язаного суб'єкта при самостійній постановці мети в межах правової вимоги; подолання труднощів у процесі виконання обов'язків; реальність укладених у зобов'язаннях вимог. Поведінка зобов'язаної особи пов'язана з такою можливістю, яка в той же час визнана законодавцем необхідною. Обов'язок є можливістю поведінки, що має необхідний характер, тобто можливе в поведінці одночасно є й необхідним [12, с. 74]. Л.Д. Воеводін зазначав, що правова необхідність найповніше розкриває сутність обов'язку. Вона, з одного боку, вказує, що цей обов'язок існує та розвивається в межах належного, встановленого законом та забезпечується державною поведінкою. З іншого ж боку, — виражає зміст обов'язку й притаманну йому специфіку. “Необхідність” для розкриття обов'язку відіграє таку ж роль, яку в понятті прав і свобод особистості займає “можливість” [7, с. 136]. Розкриваючи поняття обов'язку через повинність, С.Ф. Кечек'ян трактує його як обумовлену необхідність певної поведінки [13, с. 60], а О.О. Рудаков робить висновок, що необхідна поведінка характеризує сутність обов'язку, ви-

ступаючи його системоутворювальною ланкою, що є пріоритетним у розумінні обов'язку [2, с. 70]. Водночас Є.М. Хохлова зазначає, що “необхідність певної поведінки як сутності обов'язку наповнюється щоразу конкретним змістом, який визначається його обсягом, видом, мірою, способом, характером, якістю, часом та простором” [14, с. 35]. Натомість О. Білоруська вказує на те, що необхідна поведінка відображає одну із сторін обов'язку, де проявляється зовнішня ознака поведінки [15, с. 86]. Я.Я. Мельник у необхідній поведінці підкреслює “волю” законодавця, яка викладена в нормі та може бути змінена волею суду в тому випадку, коли визначились суб'єкти, які повинні виконати певний суб'єктивний обов'язок у зв'язку із цивільними правовідносинами чи юридичним фактом [16, с. 28]. У даній статті, обов'язок розкривається через категорію “необхідність”, тому, на нашу думку, ця ознака є характерною для обов'язку.

6. *Обов'язок є певною мірою поведінки.* На думку С.М. Братуся, обов'язок, будучи мірою поведінки, означає “повинність”, необхідність цієї поведінки з боку зобов'язаної особи [17, с. 11]. Безособових, абстрактних, котрі нікому не належать обов'язків не існує, хоча буває й так, що важко знайти конкретного суб'єкта юридичного обов'язку [18, с. 33]. Саме на певну встановлену поведінку покликаний орієнтуватися суб'єкт обов'язку, щоб його дії мали необхідний характер. Межа допустимої та неприпустимої поведінки окреслюється обов'язком. При цьому обов'язок не має безпосередньої дії. Для його здійснення мало прийняття загальної правової норми, необхідно гранично чітко конкретизувати сам обов'язок, визначити умови та механізм виконання.

7. *Наявність обов'язку (збалансованість прав та обов'язків) входить до групи формальної рівності.* Збалансованість прав та обов'язків має об'єктивний та взаємообумовлений соціальний характер, що впливає з істотного, причинно-наслідкового, необхідного зв'язку (взаємозв'язку, взаємопов'язаності) суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, носіями яких є учасники (суб'єкти) цих відносин.

Рівність суб'єктів слід розглядати в економічному та юридичному аспектах. Юридична рівність характеризується тим, що сторони в конкретних правовідносинах здійснюють свої права та виконують свої обов'язки вільно з урахуванням встановлених прав і обов'язків у договорі, вони не перебувають в підпорядкуванні, навіть коли стороною виступає держава. Що стосується економічної рівності, то вона не завжди забезпечується з об'єктивних та суб'єктивних причин. Так, наприклад, за договором міни сторони не завжди перебувають в економічно рівному становищі.

Таким чином, конкретне суб'єктивне право та відповідний даному праву суб'єктивний обов'язок можуть бути розкриті лише один через другий, вони разом і становлять елемент складних правовідносин. У більшості випадків обов'язки виконуються добровільно. Так, Л.С. Явич зазначав, що здебільшого лише взаємодія суб'єктів права, що використовують правомочності та обов'язки, забезпечує ті цілі, заради яких правовідносини виникають та існують. У цьому випадку обидві сторони зацікавлені в належному виконанні. Власник права — у силу того, що реалізується його інтерес, зобов'язаний — у силу того, що він може очікувати такого ж належного виконання від інших [19, с. 127].

Відповідно до ст. 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Конституційний принцип рівності має характерні ознаки: по-перше, гарантування кожного члену суспільства, незважаючи на будь-які ознаки, однакових можливостей для реалізації конституційних прав і свобод; по-друге, покладання на осіб, які перебувають в однаковому правовому становищі, рівних обов'язків; по-третє, забезпечення рівності всіх перед законом і судом [20, с. 346].

8. *Виконання обов'язків забезпечується не лише умовами договору, а й в разі необхідності державою.* Так, наприклад, при невиконанні або неналежному виконанні умов договору зобов'язаною особою, уповноважений має право застосувати засоби самозахисту, а в разі неможливості захистити самостійно свої права — звернутися до суду за захистом свого порушеного права (ст. 16 ЦК України).

9. *Застосування релевантності (у разі необхідності) конкретними суб'єктами.* Релевантність (англ. relevance) — міра відповідності отриманого результату бажаному [21]; від лат. relevare — піднімати, полегшувати. Релевантна поведінка зумовлює бажання уповноваженої особи досягти певного результату в договірному зобов'язанні, спрямованого на відновлення порушеного права, що приводить зрештою до належного виконання покладених обов'язків на зобов'язану особу (боржника). Іншими словами, релевантність дає можливість заінтересованим сторонам у добровільному порядку врегулювати конфлікт, що виник у зобов'язанні, тобто відновити порушене суб'єктивне цивільне право. Релевантність допускається тоді, коли мета такої поведінки спрямована на

оптимізацію ходу розгляду справи та не спричиняє негативних (небажаних) наслідків для учасників [16, с. 33].

10. *Обов'язок забезпечує інтереси управомоченої та зобов'язаної особи.* У доктрині цивільного права виникають певні питання з приводу інтересу, а саме: 1) співвідношення суб'єктивного цивільного права та інтересу; 2) співвідношення суб'єктивного цивільного обов'язку та інтересу. Перша проблема була ґрунтовно розглянута І.В. Венедиктовою [22]. Друга проблема, а саме співвідношення суб'єктивного цивільного обов'язку та інтересу є не до кінця розкритою. У цивілістичній науці є як прихильники, так і противники такого співвідношення. Так, Є.М. Хохлова зазначає, що юридичний обов'язок виступає як певний еталон “бажаної поведінки”, яка забезпечує інтереси управомоченої та правозобов'язаної особи, а зрештою — інтереси людини та суспільства [17, с. 84]. А.М. Статівка указує, що суб'єкти за допомогою укладених ними договорів реалізують свої інтереси. У договірних суб'єктів є взаємні інтереси [23, с. 111]. За словами О.Ю. Прокоп'єва, “діючи як суб'єкт правовідносин в інтересах управомоченої особи, зобов'язана особа діє і в своїх (приватних) інтересах” [3, с. 27]. У свою чергу Ю.М. Жорнокуй зазначає, що у приватному праві обов'язком називається юридична необхідність вчинення певних дій, спрямованих на задоволення чужого інтересу [24, с. 264]. В.П. Грибанов підкреслював, що закон, закріплюючи те чи інше суб'єктивне право, не може врахувати всієї їх різноманітності, і тому кожне таке право розраховане на задоволення будь-якого допустимого з точки зору закону інтересу. Через це суб'єктивне право не можна пов'язати з яким-небудь ви-

значеним інтересом, оскільки за своєю природою воно здатне забезпечувати задоволення найрізноманітніших інтересів управомоченої особи [25, с. 55]. Зокрема, І.В. Венедиктова вказує, що суб'єктивне право встановлює для управомоченого суб'єкта правовідносин міру дозволеної поведінки для задоволення її інтересів. Водночас міра дозволеної поведінки зобов'язаного суб'єкта визначена обов'язком, який за своїм змістом кореспондує суб'єктивному праву. Однак, на відміну від управомоченого, зобов'язана особа діє не в своїх інтересах, а в інтересах носія суб'єктивного права. Інтерес управомоченого суб'єкта правовідносин отримує законний захист разом із суб'єктивним правом, в яке він втілюється в процесі реалізації [22, с. 98]. За словами С.С. Алексеєва, “виконуючи обов'язок, особа може задовольнити і свої інтереси. Однак у межах таких правовідносин поведінка зобов'язаної особи безпосередньо пов'язана із задоволенням інтересу управомоченої, що виражає як особисті, так і загальнонародні інтереси, інтереси суспільства в цілому” [26, с. 121]. Отже, зазначені автори не дають чіткої відповіді на поставлене питання. Для розв'язання проблеми слід зазначити, що інтерес у правовідносинах можуть (і повинні) мати як управомочений, так і зобов'язана особа. Так, М.В. Вітрук висловлював думку, що при виконанні особою суб'єктивного обов'язку та суб'єктивного права відбувається процес задоволення, у тому числі і його інтересу [27, с. 148]. В.С. Єм вказував, що в загальнотеоретичному плані твердження про те, що виконання обов'язку є формою задоволення інтересу зобов'язаної особи, можна лише розглядати як домінуючу тенденцію, що не має виняткового абсолютного харак-

теру [28, с. 32]. Інтерес є своєрідним вмикачем процесу здійснення суб'єктивного цивільного права *та суб'єктивного цивільного обов'язку* (курсів мій. — Н.В.) [29, с. 99].

Таким чином, інтерес можна умовно вважати таким, що стоїть над суб'єктивним правом та суб'єктивним обов'язком конкретних суб'єктів правовідносин. Іншими словами, інтерес — це центральна точка трикутника. У договірному зобов'язанні і управомочений, і зобов'язаний заінтересовані, щоб укладений договір належним чином був виконаний сторонами та досягнута кінцева мета, переслідувана сторонами. Якщо ж договір виконується неналежним чином, сторони заінтересовані дійти певного консенсусу, який допоміг би припинити діючі правовідносини з найменшими витратами для обох сторін або змінити діючі правовідносини для того, щоб у кінцевому підсумку суб'єктивний обов'язок був виконаний належним чином.

Обов'язок є певним способом реалізації інтересів за допомогою впливу

на поведінку інших суб'єктів правовідносин. Він сприяє реалізації законних інтересів, встановлюючи учасникам правовідносин межі належної поведінки в силу самої своєї поведінки [30, с. 2]. Інтерес, що рухає виконання обов'язку, сформований самим обов'язком, можливістю застосування примусу й спрямований на те, щоб уникнути відповідальності. Тому носії як суб'єктивних прав, так і обов'язків діють у своїх інтересах, а не проти них.

Отже, інтерес є центром реалізації суб'єктивного права та виконання суб'єктивного обов'язку.

Висновок: з огляду на визначені характерні ознаки суб'єктивний

обов'язок можна охарактеризувати як встановлену міру належної, необхідної поведінки суб'єкта, що породжується нормою права, юридичним фактом, рішенням суду та спрямований на реалізацію суб'єктивного права управомоченої особи в добровільному або примусовому порядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гамбаров Ю.С. Гражданское право. Общая часть / под ред. В.А. Томсинова. — М.: Зерцало, 2003. — 816 с.
2. Рудаков А.А. Права и обязанности как парные юридические категории: вопросы теории : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Краснояр. гос. ун-т. — Красноярск, 2006. — 197 с.
3. Прокопьев А.Ю. Гражданские правоотношения : понятие, элементы и виды: моногр. — М. : Юрлитинформ, 2016. — 184 с.
4. Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. — СПб : Лань, 2000. — 608 с.
5. Гриценко Г.Г. Як співвідносяться між собою позовна давність та присічні строки? Позовна давність: коментар судової практики / за ред. І.В. Спасибо-Фатеевої. — Харків: Цивілістична платформа, 2016. — С. 7-8.
6. Романюк Я.М. Чи є позовною давністю строк дії поруки згідно з ч. 4 ст. 559 ЦК України? Позовна давність: коментар судової практики / за ред. І.В. Спасибо-Фатеевої. — Харків: Цивілістична платформа, 2016. — С. 9-10.
7. Воеводин Л.Д. Юридический статус личности в России : учеб. пособие. — М. : Изд. МГУ, ИНФРА М-НОРМА, 1997. — 304 с.
8. Шафиров В.М. Естественно-позитивное право: введение в теорию : моногр. — Красноярск : ИЦ КрасГУ, 2004. — 260 с.

9. Каримов Р.Р. Юридическая обязанность: сущность и проблемы реализации: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Урал. гос. юрид. акад. — Екатеринбург, 2008. — 228 с.
10. Глухарева Л.И. Обязанности человека и гражданина в контексте теории права человека. История государства и права. — 2009. — № 7. — С. 25-27.
11. Матузов Н.И. Личность. Права. Демократия (теоретические проблемы субъективного права) : моногр. — Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1972. — 290 с.
12. Мальцев Г.В. Социалистическое право и свобода личности (теоретические вопросы). — М. : Юрид. лит., 1968. — 143 с.
13. Кечекъян С.Ф. Правоотношения в социалистическом обществе. — М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1958. — 188 с.
14. Хохлова Е.М. Субъективное право и обязанность как юридическое содержание правоотношения. Вестник Саратовской государственной академии права. — 2008. — № 1(59). — С. 33-36.
15. Білоруська О. Щодо поняття конституційних обов'язків. Право України. — 2004. — № 10. — С. 85-88.
16. Мельник Я.Я. Обязанности участников гражданского процесса : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Хмельниц. ун-т упр. та права. — Хмельницький, 2012. — 290 с.
17. Братусь С.Н. Субъекты гражданского права. — М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1950. — 367 с.
18. Матузов Н.И., Семенко Б.М. Исследование проблемы юридических обязанностей граждан СССР. Советское гос-во и право. — 1980. — № 12. — С. 28-37.
19. Явич Л.С. Проблемы правового регулирования советских правовых отношений. — М. : Госюриздат, 1961. — 172 с.
20. Шкарбан В. Невідповідність юридичних обов'язків і суб'єктивних прав як перешкода у реалізації рівності та рівноправності. Право України. — 2011. — № 8. — С. 344-350.
21. Релевантность /Финансовый словарь [Электронный ресурс] Словари и энциклопедии на Академике. URL : http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/28548; [Электронный ресурс] [//uk.wikipedia.org](http://uk.wikipedia.org).
22. Венедиктова И.В. Охраняемый законом интерес в гражданском праве : моногр. — Харьков: Точка, 2012. — 508 с.
23. Стативка А.Н. Договоры в системе агропромышленного комплекса Украины в условиях рыночных отношений : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.06 / Нац. юрид. акад. Украины им. Ярослава Мудрого. — Харьков, 1998. — 411 с.
24. Жорнокуй Ю.М. Корпоративні конфлікти в акціонерних товариствах: цивільно-правовий аспект : монографія. — Харків, Право, 2015. — 532 с.
25. Грибанов В.П. Интерес в гражданском праве. Советское государство и право. — 1967. — № 1. — С. 49-62.
26. Алексеев С.С. Общая теория социалистического права: курс лекций: учеб. пособие. — Свердловск: Сред.-Урал. кн. изд-во, 1964. — Вып. 2.: Нормы права и правоотношения. — 226 с.
27. Витрук Н.В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе / отв. ред. В.А. Патюлин. — М.: Наука, 1979. — 232 с.
28. Ем В.С. Категория обязанности в советском гражданском праве (вопросы теории) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Моск. Гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. — М., 1981. — 209 с.
29. Колодій А.А. Принципи права України : монографія. — Київ: Юрінком Інтер, 1998. — 208 с.
30. Малько А.В., Субочев В.В. Законный интерес и юридическая обязанность: актуальные вопросы соотношения. История государства и права. — 2004. — № 5. — С. 2-5.

Наден В.В.

Характерные признаки субъективной гражданской обязанности.

Аннотация. В статье раскрыты характерные признаки субъективной гражданской обязанности, которые дают возможность провести отличительные черты субъективной обязанности от субъективного права, а также их соотношение.

При исследовании данного вопроса автором предложена новая категория характерна для правоотношений — “релевантность”, то есть возможность урегулирования конфликта в добровольном порядке (иными словами достижения консенсуса между управомоченным и обязанным лицом в добровольном порядке, для того чтобы прекратить договорные правоотношения надлежащим образом).

Ключевые слова: субъективное право, субъективная обязанность, соотношение, правоотношение, релевантность, необходимость.

V. Nadion

Characteristic signs of a subjective civic duty.

Summary. The article reveals the characteristic features of the subjective civic obligation, which make it possible to draw distinctive features of the subjective obligation from subjective law, as well as their relationship.

When researching this issue, the author proposed a new category that is characteristic of legal relations — “relevance”, that is, the possibility of settling the conflict voluntarily (in other words, reaching a consensus between the empowered and obligated person on a voluntary basis in order to terminate the contractual relationship in an appropriate manner).

Keywords: subjective law, subjective duty, correlation, legal relationship, relevance, necessity.

